

УДК 378(09):78

У Сюань –

аспірант кафедри музичного мистецтва і хореографії
ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
e-mail: 121667403@qq.com

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ПЕДАГОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У науковій літературі гуманітарного спрямування поняття «культура» є найбільш важливою, що застосовується найчастіше, при цьому не втрачає свого генералізованого значення. Це поняття переважно застосовується в площині досліджень процесів соціальної діяльності людини, до яких відноситься й професійна діяльність та фахове навчання студентів-гуманітаріїв. Згідно концепції Б. Гершунського, культура – вищий прояв освіти людини, що перевищує за рівнем фаховості її компетентність [2]. І хоча, з точки зору науковця, грамотність, освіченість, компетентність, культура, ментальність можуть формуватися й в іншій послідовності, важко уявити рівень фахової культури без відповідної функціональної грамотності та освіченості.

Зазвичай, майбутні вчителі музики поступають до навчання у ВНЗ саме з наявністю певної грамотності та освіченості, але й такі рівневі атрибути не завжди відповідають достатньому рівню. Між тим, проблема полягає в тому, що фахова підготовка майбутнього вчителя музики завершується в магістратурі, що передбачає дуже високий рівень вже фахової компетентності та культури. А педагогічна мегаконструкція підготовки магістрів музичного мистецтва, зокрема й за фаховою специфікою викладання вокалу, стратегічно спрямована на формування кваліфікованого фахівця, що володіє фаховою культурою та здатний формувати культурну особистість засобами обраного виду мистецтва. З цієї позиції вокальна культура студентів, майбутніх викладачів музичних дисциплін, зокрема й сольного співу, є домінантою фахової підготовки магістрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Домінантна роль вокальної підготовки майбутніх учителів музики, а також специфіка вокальної підготовки магістрів музичного мистецтва за спеціальностями 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 – Музичне мистецтво, зумовлює розмаїття досліджень стосовно вокальної підготовки студентів, як у галузі професійної освіти, підготовки вчителів музики, співаків (М. Сидорова, Тао Сяо-Вей, Чжу Цзюньцяо,

Цой Сяо Юй.), так і в галузі методики музичного навчання. Так Вей Лімін досліджує вокальну культуру на засадах мистецьких традицій [1], Пан На звертається до вокальної культури крізь призму інтерпретації вокальних творів [7]; Чжан Яньфен досліджує феноменологію художньо-виконавської вокальної підготовки майбутнього вчителя музики [11]. Слід зацентувати на тому, що дослідники вказують і на методичну компетентність вокаліста (Л. Васильєва, Г. Панченко, А. Филиппов, Цзінь Нань.). Звертаємо увагу також на дослідження інновацій у вокальній підготовці майбутніх учителів музики (Лю Цзя), Дослідниця вдало поєднала інноваційні та традиційні методи вокальної підготовки, чітко визначивши, що навіть існуючі в минулому методи можуть сьогодні відігравати роль інновацій, оскільки не застосовувалися в традиційних методиках [5; 6].

Між тим, процес формування вокальної культури майбутнього викладача крізь призму осмислення ним технологій та їхнього опанування щодо формування вокальної культури в учнів не стала предметом окремого дослідження. На першому етапі слід уточнити вокальну культуру як феномен та поняття музично-педагогічної науки.

Мета статті – уточнити сутність та специфіку вокальної культури магістрів музичного мистецтва в контексті музично-педагогічної науки на основі узагальнення наукової літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Уточнюючи поняття «вокальна культура» як воно представлено в науковій музично-педагогічній літературі, було з'ясовано, що дослідники, зазвичай, починають висвітлювати поняття «культура», а потім додають до нього вокальний контекст. Ми не ставили за мету розкрити весь спектр визначень щодо культури. Орієнтовно можна визначити функціональні вектори тлумачення цієї категорії, котрі мають проекцію на музично-педагогічну галузь. Так, наприклад, Ю. М. Резник у контексті антропологічної парадигми виокремлює наступні функції: культура є інституційний заданий спосіб або система способів задоволення базових (органічних) і похідних (штучних) потреб людини (інструментальна функція культури);

культура є особлива форма або різновид соціальної поведінки людей; культура є мир артефактів (матеріальна природа культурних об'єктів); культура є мир сенсів і значень («інтерпретативна» функція культури); культура є мир знаків і знакових систем (семіотична функція культури); культура – це своєрідний механізм, що вбудований в інформаційний процес і здійснює вироблення і трансляцію соціально значущої інформації (комунікативна функція культури) [8].

Компетентнісна парадигма, котра домінує в освітньому просторі України, актуалізувала проблему зіставлення загальної культури та професійної компетентності. Як вказує І. Зимня, загальна культура людини – це *спосіб* її соціальної життєдіяльності, соціального буття, що виявляє всю сукупність привласнених ним знань, цінностей, традицій в процесі і результаті їх розпредмечування та подальшого опредмечування, що проявляється у всіх формах її поведінки. Соціально-професійна компетентність – це якість, сформована на основі загальної культури людини, що забезпечує їй можливість вирішення соціально-професійних завдань» [4]. Ми звернули увагу на цей вислів, оскільки вчитель музики як вже сформований фахівець, що володіє професійною, фаховою культурою (а вона для нього є конгломератом художньої та педагогічної), усвідомлює свою соціальну роль як носія культурних цінностей та надбань нації та держави, так і творця цієї культури. У цьому контексті рефлектується закономірність: чим глибше таке усвідомлення, тим якісніше здійснюється як формування фахової культури (мається на увазі музичної, зокрема і вокальної), так і самоформування.

Якщо таку фахову культуру вчителя вокалу розглядати крізь призму її інтеграції з педагогічною культурою, то слід уточнити її сутність останньої. Педагогічна культура містить систему, що гармонійно поєднує знання, котрі потрібно передати, вміння, котрі слід сформувати, а також опрацювання та досвід застосування комплексу механізмів передачі усього того, що має передати вчитель молодому поколінню в межах окреслених наукових знань, етичних цінностей, традицій, що історично склалися в даному суспільстві.

Г. Зайцева визначає педагогічну культуру як професійну культуру людини, що займається педагогічною діяльністю, і складає гармонію високорозвинутого педагогічного мислення, знань, відчуттів і професійної творчої діяльності, що сприяє ефективній організації педагогічного процесу [3]. У контексті теорії Г. І. Зайцевої, культура є центральним системоутворюючим поняттям, що характеризує процес повноцінного проживання життя, тобто самореалізацію

людиною своїх сил та здібностей [3]. О. Рудницька оцінює педагогічну культуру з точки зору характеристик діяльності, сукупність яких складає блоки показників: внутрішня діяльність свідомості вчителя (його педагогічне мислення) та зовнішня діяльність (поведінка вчителя) [9]. Діяльнісний підхід до професійної культури вчителя зумовив знов згадати про функції культури, визначені і класифіковані Ю. Резніком [8]. Дослідниця Пан На екстраполювала їх на підготовку вчителя-вокаліста [7]. Зокрема вона показала, що на професію вчителя впливають усі зазначені вченим функції: так інструментальна функція забезпечує можливість здійснення усіх професійних задумок, потреб, творчої діяльності; здійснити свою соціальну роль як вчителя та реалізувати соціальні функції мистецтва; інтерпретаційна функція забезпечує можливість осягнення та відтворення художніх образів мистецтва в процесі виконання та установаки перед слуханням на уроках музики (вербальна інтерпретація); осягнення та інтерпретація музики потребує компетентну основу розуміння мови мистецтва, музики зокрема: її засобів виразності, інтонаційних еталонів, кодів-образів тощо; нарешті, комунікативна функція – найголовніша в діяльності вчителя музики, так як саме вона сприяє якісному сприйняттю та розумінню музичного мистецтва, здійснює діалог між епохами, стилями, композитором, виконавцем, слухачем, тим самим поєднуючи усіх в єдиному художньо-просторовому середовищі, що має перспективу структурувати зв'язок між минулим і майбутнім [7].

Останнім часом у дослідженнях підготовки студентів мистецьких спеціальностей поняття культури застосовується стосовно окремих видів діяльності: культура виконавства, культура самовираження, культура взаємодії, естетична культура тощо (А. Михалюк, О. Реброва, Пан На, Цзяо Їн, Чжан Яньфен). Чжу Цзюньцяо уточнює поняття музичної культури [12] та подає її структуру. Вона складається з: а) морально-естетичних почуттів і переконань, музичних смаків та потреб; б) компетентностей, без яких неможливе засвоєння музичного мистецтва; в) музично-творчих здібностей, які визначають успіх музичної діяльності. Центральне місце у музичній культурі займають накопичені суспільством цінності мистецтва, а музична культура особистості характеризується тим, у якій мірі людина їх засвоїла.

Різновидом музичної культури, точніше, її конкретизованим варіантом, зумовленим художньо-виконавським видом творчості співом, є вокальна культура. Останнім часом зустрічаються дослідження, що присвячені

проблемам формування вокальної культури особистостей, котрі є учасниками освітніх процесів у різних його формах: шкільна освіта, додаткова, професійно-виконавська (музичні академії), музично-педагогічна. Досліджуються різні аспекти вокальної культури, від технологічних (інтонаційний аспект вокальної культури особистості у дослідженнях Ву Гуолінг, Г. Панченко), до художньо-емоційних (Ван Шаньху, Ю. Слісавенко, Юань Хуэйцинь) та аспектів творчого самовираження (Ван Лей, Тао Сяо-Вей Чжан Яньфен).

Нас цікавили визначення вокальної культури майбутніх учителів музики та викладачів вокалу. Так, наприклад, дає своє робоче визначення дослідник Чжу Цзюньцяо. Він пропонує таке своє розуміння: вокальна культура майбутніх учителів музичного мистецтва це здобута та прийнята особистістю сукупність професійно значущих компетенцій, які за рахунок власних індивідуально-особистісних якостей і вокально-технологічних досягнень забезпечують майбутнім учителям музичного мистецтва ефективне самовдосконалення і перспективи творчої навчально-виховної та виконавської діяльності із школярами [12]. За структурою вокальна культура вчителя складається з мотиваційно-ціннісного, когнітивного та творчо-виконавського компонентів.

У дослідженнях Пан На [7] вокальна культура майбутнього вчителя вокалу має обов'язково включати й такий компонент, як знання традицій певних вокальних шкіл, їхніх методичних основ, здатність використовувати ці знання у власній виконавській діяльності. Співак мусить сам навчитися відчувати свій голосовий апарат та користуватися ним на високому художньому рівні. Пан На пропонує три ключові компоненти вокальної культури, котрі вона визначає на основі поєднання виконавського та педагогічного напрямів вокальної підготовки. У її дослідженні йдеться про соціальний, професійний та морально-мотиваційний компоненти. При цьому дослідниця дає достатньо переконливе визначення поняттю «вокальна культура майбутнього вчителя музики», це професійна інтегративна якісна ознака, що характеризує міру досягнення вокальної світової спадщини, найвищий рівень володіння вокальним виконавством, в поєднанні з етико-естетичними засадами вокального виконавства та професійною методичною компетентністю в вокальній роботі з дітьми та у використанні вокального мистецтва у формуванні їхньої музичної культури. Погоджуючись з таким визначенням, вважаємо дискусійним питання того, що вокальна культура є «ознакою». На

нашу думку, у такому контексті, який представлений дослідницею, це інтегрована якість фахового спрямування.

Професійного контексту набуває визначення вокальної культури в роботі М. Сидорової. Під професійною культурою студента-вокаліста М. Сидорова [10] розуміє комплексну характеристику рівня професійної компетентності й виконавської майстерності вокаліста, його ставлення до вокального мистецтва як сфери професійної діяльності й до себе як суб'єкта вокальної творчості. Також до вокальної культури майбутнього вчителя вчена додає готовність використовувати педагогічний потенціал вокального мистецтва у формуванні музичної культури школярів та їхнього музично-естетичного розвитку.

У нашому дослідженні було враховано теоретичні моделі пропонованих науковцями структурних компонентів вокальної культури майбутніх викладачів вокалу та вчителів музики. Між тим, ключовим поняттям нашого дослідження є підготовка майбутніх викладачів вокалу до формування вокальної культури школярів. При цьому вокальна культура школярів розуміється нами як міра освоєння школярами світового і вітчизняного вокального мистецтва в процесі його сприйняття, оцінки та виконання, заснованих: на аналітичній роботі, диференційовано-оціночному ставленні до жанрово-стильових і видових його особливостей; на компетенції в питаннях вокального виконавства і образно-сміслового змісту вокальних творів. А вокальна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва (відповідно до рівня магістра), це складно інтегроване фахове утворення, що є процесом і результатом гармонійного поєднання якісного освоєння вокальної спадщини, майстерного володіння вокальним виконавством та компетентністю у застосуванні набутого вокально-фахового досвіду у формуванні вокальної культури школярів. Виходячи з такого визначення, логічно включити до вокальної культури магістрів музичного мистецтва три ключових компонента: художньо-світоглядний; вокально-виконавський; методико-продуктивний. Усі вони зв'язані єдиною змістовою лінією – світовою вокальною спадщиною. Кожний компонент достатньо складний та потребує подальшого науково-методологічного обґрунтування.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Вокальна культура майбутніх учителів музичного мистецтва є найбільш важливим фаховим утворенням, на основі якого вчитель здатний ефективно та якісно формувати художню культуру школярів, зокрема і вокальну. Аналіз наукової літератури показав, що переважно дослідження науковців

присвячені проблемам технології вокального виконавства та методичним компетентностям в роботі зі школярами. Також дослідники вказують на просвітницький аспект вокальної культури. На основі наукових узагальнень уточнено сутність поняття «вокальна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва» (відповідно до рівня магістра). Отже, це складно інтегроване фахове утворення, що є процесом і результатом гармонійного поєднання якісного освоєння вокальної спадщини, майстерного володіння вокальним виконавством та компетентністю у застосуванні набутого вокально-фахового досвіду у формуванні вокальної культури школярів. Вокальна культура складається з трьох компонентів: художньо-світоглядний; вокально-виконавський; методико-продуктивний. Кожний компонент достатньо складний та потребує подальшого науково-методологічного обґрунтування. Особливого акценту у подальших дослідженнях потребує взаємозв'язок між якістю вокальної культури студента та готовністю формувати останню у школярів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вей Лімін. Формування вокальної культури у студентів інститутів мистецтв на засадах художньо-мистецьких традицій / Вей Лімін // Молодь і ринок – №10 (81), 2011. – С. 159–162.
2. Гершунский Б. Философия образования для XXI века. (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций / Б. С. Гершунский, М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
3. Зайцева Г. И. Формирование культуры профессионального самоопределения студентов / Г. И. Зайцева // Формирование профессиональной культуры будущего специалиста: Сборник статей и тезисов / Под ред. М. Ю. Ананченко, П. Е. Овсянкина. – http://avpu.pomorsu.ru/proect/form_cult/p_2.htm
4. Зимняя И.А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека / Ирина Алексеевна Зимняя // Интернет-журнал «Эйдос» // www.eidos.ru/journal/2006/0504.htm.
5. Лю Цзя. Вокально-фахова підготовка студентів магістратури до інноваційної діяльності: джерельна база дослідження / Лю Цзя // Часопис «Методичка пракса налази се на листи научних публикација Министарства просвете и науке Републике Србије». – Белград, 2016. – С. 41–55.
6. Лю Цзя. Педагогічні новації вокальної підготовки студентів магістратури у вищих педагогічних закладах України / Лю Цзя // Педагогічні науки: теорія. Історія. Інноваційні технології: Науковий журнал №8 (52), 2015. – Суми, 2015. – С. 146–153.
7. Пан На. Сутність вокальної культури майбутнього вчителя музики // Науковий вісник Інститут мистецтв Південноукраїнського

національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Збірник наукових праць. – Одеса, ПНПУ ім. К. Д. Ушинського – № 3– 4, 2010. – С. 84–90.

8. Резник Ю. М. Культура как предмет изучения / Юрий Михайлович Резник// Журнал «Личность. Культура. Общество» Избранные статьи: 2001 г. – Т. 3, вып. 1(7). <http://www.lko.ru/idu/1174183694.htm>
9. Рудницька О. П. Музыка і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: навч. посібник / Оксана Петрівна Рудницька. – К: ІЗИН, 1998. – С. 172–173.
10. Сидорова М. Б. Формирование профессиональной культуры вокалиста в процессе подготовки в вузе культуры и искусства. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Теория и методика профессионального образования / Маргарита Борисовна Сидорова. – М., 2005. – 19 с.
11. Чжан Яньфен. Методика вокальної художньо-виконавської підготовки майбутніх учителів музики в університетах України і Китаю. Дис. ... канд. пед. наук спец. 13.00.02 – «Теорія і методика музичного навчання» / Чжан Яньфен. – Київ, 2012. – 253 с.
12. Чжу Цзюньцяо. Формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки. Дис. канд. пед. наук спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Чжу Цзюньцяо. – Київ, 2016. – 290 с.

REFERENCES

1. Wei, Limin (2011). *Formuvannia vokalnoi kultury u studentiv instytutiv mystetstv na zasadakh khudozhnio-mystetskykh tradytsii*. [Developing vocal culture in students of art institutes based on the artistic traditions]. Drogobych.
2. Gershunskiy, B. (1998). *Filosofiya obrzovaniya dlia XXI veka (v poiskakh praktiko-orientirovannikh obrazovatelnykh kontseptsiiy)*. [Philosophy of education for XXI century (in search for practice-focused educational conceptions)]. Moscow.
3. Zaitseva, G. I. (2003). *Formirovaniye kulturni professionalnogo samoopredeleniya studentov*. [Development of the culture of students' professional self-determination]. Arkhangelsk.
4. Zimniaya, I. A. (2006). *Obshchaya kultura i sotsialno-professionalnaya kompetentnost cheloveka*. [General culture and social and professional competency of a person]. Retrieved from <http://www.eidos.ru/journal/2006/0504.htm>.
5. Liu, Tszia (2016). *Vokalno-fakhova pidhotovka studentiv mahistratury do innovatsiinoi diialnosti: dzherelna baza doslidzhennia*. [Vocal and professional training of master students for innovative activity]. Kyiv.
6. Liu, Tszia (2015). *Pedahohichni novatsii vokalnoi pidhotovky studentiv mahistratury u vyschychkh navchalnykh zakladakh Ukrainy*. [Educational innovations of master students' vocal training at higher educational pedagogical institutions of Ukraine]. Kyiv.

7. Pan, Na (2010). *Sutnist vokalnoi kultury maibutniogo vchytelia muzyky*. [Essence of future musical teacher's vocal culture]. Odesa.

8. Reznik, Yu. M. (2001). *Kultura kak predmet izucheniya*. [Culture as a subject of study]. Retrieved from <http://www.lko.ru/idu/1174183694.htm>

9. Rudnytska, O. P. (1998). *Muzyka i kultura osobystosti: problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity*. [Music and culture of personality: problems of modern pedagogical education]. Kyiv.

10. Sidorova, M. B. (2005). *Formirovaniye professionalnoy kultury vokalista v protsesse podgotovki v vuze kulturi i iskusstva*. [Development of professional vocal culture in the course of training at higher educational establishment of culture and arts]. Moscow.

11. Chzhan, Yanfen (2012). *Metodyka vokalnoi khudozhnio-vykonavskoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzyky v universytetakh Ukrainy i Kytaiu*. [Methods of vocal artistic and performing training of future music teachers at universities of Ukraine and China]. Kyiv.

12. Chzhu, Tszuentsiao. (2016). *Formuvannya vokalnoi kultury maibutnikh uchyteliv muzychnoho*

mystetstva u protsesi profesiinoi pidhotovky. [Development of future musical art teachers' vocal culture in the course of professional training]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

У Сюань – аспірант кафедри музичного мистецтва і хореографії мистецтва і хореографії ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукові інтереси: проблеми вокального виконавства та навчання, методики викладання вокальних дисциплін.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

WU Xuan – Postgraduate Student of the Musical Art and Choreography Department of the State Institution «South-Ukrainian National Pedagogical university named after K. D. Ushynsky».

Circle of scientific interests: problems of vocal performance and teaching, methods of teaching vocal disciplines.

*Дата надходження рукопису 12. 04. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.*

УДК: 378.147+78+159.955+ 184.4

ЧЖОУ Є – аспірантка кафедри музичного мистецтва і хореографії ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
e-mail: zy_157711244@qq.com

ХУДОЖНЬО-ЕМОЦІЙНИЙ ДОСВІД ШКОЛЯРІВ ЯК ВЕКТОР ПЕДАГОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Музичний твір є закодованою інформацією образів, що несуть у собі естетичні, духовні, етичні смисли, стереотипи та цінності, відповідні до них емоції, переживання, прагнення, що існують у просторово-часовому діапазоні певного зрізу культури, певних народів. Музичний твір є соціокультурним феноменом, оскільки він зумовлений тим спектром впливу соціокультурних, історичних, особистісних подій, котрі переживає композитор. Його враження є настільки глибокими, що висловити їх у вербальний спосіб стає замало. Таким чином, образи, котрі передає композитор, є відображенням соціальних, особистісних, історичних подій, але не лише минулого, а й гіпотетично можливого майбутнього, того, що виникає в уяві композитора як мрія на реакцію негативних впливів сьогодення. Отже, музичний твір несе в собі певну інформацію, котру не можна охопити шляхом пізнання, а лише за допомогою емоцій.

Для того, щоб спілкування з музичним твором для учня стало повноцінним, він має накопичити певний досвід емоційних вражень, ставлень до музичних образів. Нерідко музичні твори вивчаються в школі для ознайомлення з музичною грамотою, з мовою мистецтва, з історичними етапами розвитку музичного мистецтва. Усе це формує музичну компетентність школярів. Але для вчителя вкрай необхідним є вирішення завдання сформулювати емоційний досвід школярів, такий необхідний для їхнього повноцінного сприймання музики.

Особливим ресурсом у цьому завданні для вчителя є якісне володіння грою на музичному інструменті, яка може вплинути на емоційність сприйняття твору з боку школярів. «Жива» музика якісного виконання має дійсно вагомий вплив на школярів. Однак, майбутній учитель музики має також усвідомлювати педагогічний потенціал репертуару, який він застосовує на уроці. Оскільки на емоційний досвід більш впливовим є репертуар з яскраво вираженим образним началом.